

מעין תקציר

מירוץ החיים התובעני מוביל אותנו להתמקדות מקצועית וזהותית, אשר מלווה אותנו באופן מובהק בגילאים של 25-60 בהם אנו עסוקים בבניית הקריירה, הקמת משפחה והתבססות גשמית בעולם. אותה התמקדות הינה חיונית ביותר בתקופה זו, אך עלולה להוליד בשלב כזה או אחר חווית מחנק וצמצום. שנת השמיטה היא מנגנון שנועד לאפשר לנו להתרחב ולרכוש חזרה את היכולת לבחור את ההתמקדות בחיים שלנו תוך כדי המירוץ, וגם ליהנות מפירותיו תוך כדי הריצה. מנגנון השמיטה מתבסס על מחזור שבע שנים שלם, בו מתכננים, עורכים ומבצעים את שש שנות המעשה כנגד שנת השמיטה.

הצמצום שאין אנו מצליחים להסיר

לאוזן המודרנית, לשון המקרא יוצרת קשר אולי מפתיע בין תמימות לשלמות - תָּמִים תְּהִיָּה, עם ה' אֶלְהִיךָ. דרכים רבות לדרוש את הפסוק, ורובן, אם לא כולן, מצביעות על השאיפה להגיע לאותה תמימות. לעומתה, בתרבות הכללית, התמימות דווקא מקושרת לנאיביות ולהיעדר ניסיון, ולעיתים אף נחשבת כמושא ללעג. מעניין שתקופת הילדות היא סוג של שילוב השניים - יש בה מימד של נאיביות אך היא גם מסמלת סוג מסוים של שלמות. אפשר לראות באותה תמימות של ילד, בשלב חיים נפרד בו הוא חי כישות של פוטנציאל טהור ושלם. נהוג לומר על אותו הילד, שהוא בשלב שהוא יכול להיות הכל. כמובן, שאין בזה הכוונה שהוא יכול להיות הכל בו זמנית, אלא, שהוא עוד לא התגשם במציאות, ולכן הוא עדיין חופשי לבחור בכל דרך.

לאחר מספר שנים תמימות, אותו פוטנציאל בחירה נהיה דל במעט. למשל, השפה שרכש הילד הפכה לשפת האם, ובסבירות גבוהה תישאר כך עוד סוף ימיו. מתוך מאות ילדים בשכבת גילו הוא נפגש עם חמישה חברים, במתנ"ס הוא בחר ללכת לשני חוגים מתוך עשרות והוא גם חניך בתנועת נוער אחת מתוך הארבע שיש בעיר. מתוך מרחב עצום של אפשרויות, הילד קיבל, או שקיבלו עבורו, בחירות ספציפיות שהפכו למציאות. זה לכאורה מובן מאליו, אבל על מנת להפוך אפשרות למציאות יש לבחור ולהתמקד בה על חשבון יתר האפשרויות. לפיכך, האפשרות שלו, ומכאן גם שלנו להתגשם במציאות, כרוכה במידה מסוימת של דילול הפוטנציאל השלם של כל אותן הדרכים בהם היינו יכולים ללכת. על מנת לבחור, צריך להבטיח שיהיה לנו בכלל מרחב של אפשרויות בחירה סבירות מלכתחילה, וככל שאנו גדלים מרחב הבחירה האפקטיבי הופך למשאב שכבר אינו מובן מאליו, כמו במקרה של הילד.

על קו זה אנו נעים רוב חיינו - בין טיפוח איכות ההתרחבות, שמאפשרת לבנות מרחב בחירה, ובין טיפוח איכות ההתמקדות, שמאפשרת את ההגשמה של הבחירה. ההתמקדות מאפשרת לנו לרכז משאבים על מנת להוציא אל הפועל את הבחירה, וההתרחבות מאפשרת לנו לפזר משאבים על מנת להגדיל את מרחב הבחירה. מאחר ויכולת ההשפעה שלנו מוגבלת, אם לא נהיה מספיק ממוקדים, אנו מסתכנים באי הגשמה. מצד שני, אם אין אנחנו מסירים את ההתמקדות ההכרחית לאורך זמן,

אנחנו עלולים להזניח את איכות ההתרחבות. חוסר בהתרחבות לא פוגע בבחירה התיאורטית שלנו, על הנייר אנחנו תמיד יכולים לקום ולעזוב, אך הוא כן פוגע במרחב הבחירה האפקטיבית שלנו – כלומר, מרחב האפשרויות שסביר שנבחר בהן, קטן. כשבני אדם מוגבלים בבחירה אפקטיבית לגבי ההתמקדויות בחיים שלהם, הם צפויים בשלב כזה או אחר לחוות חווית מחנק לה נקרא צמצום.

ההתמקדויות שלנו באות לידי ביטוי פעמים רבות דרך תפקידים שאנחנו ממלאים במציאות – חבר, מתאמן בחדר כושר, סטודנט או בליין במסיבה והם רבים מכדי לספור. ישנם תפקידים ארעיים כמו להיות קהל בסט צילומים וישנם תפקידים לכל החיים כמו להיות אח או הורה לילד. רוב התפקידים המשמעותיים נמצאים איפשהו על הרצף שבין כמעט אפס מחויבות של הקהל בתוכנית טלוויזיה ובין האבסולוטיות של תפקיד ההורה. תפקידים אלו אמנם אינם בלתי הפיכים כמו המעבר להיות הורה אבל הם כן במידה רבה הופכים לחלק מתמשך מהזהות שלנו – מהנדסת, רופא, מחנך או ציירת הם על פני השטח אפשרויות למסלולי חיים מקצועיים אך ברור שהם גם מעצבים, במידה רבה, את צורת החשיבה שלנו, את תחומי העניין שלנו, את המעגלים החברתיים וכיוצא באלו. אי לזאת, כשאנו מגשימים בחירות בחיים, אנו ממלאים תפקידים שונים וככל שהם יותר משמעותיים, כך, לאורך זמן, הם מוטבעים בנו יותר ויותר. ככל שהם מוטבעים בנו יותר עמוק, הם הופכים לחלק בלתי נפרד מהזהות שלנו, וכך, אט אט, אנו מאתגרים את היכולת האפקטיבית שלנו לבחור בנוגע אליהם, מאחר וכל שינוי שנבחר לעשות כנגדם יהיה כרוך בערעור על הזהות שלנו. אפקט זה מועצם מהכיוון הגשמי גם כן. תפקיד המכלכל שאנו ממלאים בחיינו תלוי בדרך כלל בתפקיד המקצועי ובכך מנטרל עוד יותר את היכולת שלנו לערער עליו. לפיכך, באופן כמעט מוסדר, אנחנו נכנסים לשטף של מירוץ החיים – תקופה בה התפקידים המשמעותיים שלנו מוטבעים בנו היטב כחלק מזהות שלנו, ואנו נדרשים להם ברציפות, על מנת להתקיים ולכלכל אנשים אחרים התלויים בנו. על כן, אין לנו כמעט כל בחירה אפקטיבית לגביהם.

לשמחתנו, יש ברשותנו כלי חזק שמחזיר לנו מידה של איכות בחירה בחיינו באופן כמעט קבוע, והוא סוף השבוע. במהלך השבוע אנחנו בד"כ מתמקדים בשלל התפקידים השונים שלנו – בעבודה, במשפחה, בתחזוקה ושיפור עצמי, בקהילה וכו', ובסוף השבוע אנחנו מוזמנים תרבותית להתרחב, כלומר להסיר זמנית וחלקית את ההתמקדות. ההתרחבות היא הזדמנות לתת ביטוי לכל מיני צדדים שיש בנו, שפחות באים לידי ביטוי בזמן שאנו מתמקדים בעשייה השגרתית. ייתכן כי נמצא בסופ"ש אפילו פנאי לתחביבים, לתחומי עניין, לטיולים וכו'. אך יותר מכל, אנחנו זוכים בחלון הזדמנויות לבחון ולעצב מחדש היבטים מסוימים של השגרה שלנו – אולי השבוע אתחיל לעשות יותר הליכות, ללמוד יותר בשעות הערב, להיות יותר בקשר עם ההורים. סוף השבוע מהווה מרחב בו ניתן להאט ולעשות רפלקציה, לתת לדברים שקרו ערך, לדון בהם ולקבל בחירות מדויקות יותר. החופש לעשות בחירות אלו תוך כדי תנועה עשוי לשפר לנו את איכות החיים בסדרי גודל, ולהפוך את המירוץ לקצת יותר שפוי. כמובן, שכל זה ניתן לעשות גם במהלך השבוע, אך ההתרחבות היחסית בסופ"ש הינה מגמה תרבותית יעילה, הנדרשת על מנת לתת תנועת נגד (קונטרה) להתמקדות היחסית במהלך השבוע בעיסוקים השונים.

מסתמן כי נדרש איזון בין היכולת להתמקד ולמלא תפקיד בצורה הטובה ביותר, ובין היכולת לצאת מדי פעם מהמיקוד, להתרחב, ולאפשר לנו את החופש לבחור מחדש. עם זאת, כוחה של ההתרחבות שיוצר הפנאי בשגרה אינה יפה כנגד הצמצום התובעני והמחייב של התפקידים המשמעותיים בחיינו, שהזכרנו למעלה, וברוב המקרים דרוש אירוע יחסית קיצוני על מנת להוציא אותנו מהם – כמו מחלה קשה או פיטורין לא עלינו. בפועל, סביר מאד שבשלב כזה או אחר בחיים ההתמקדות המקצועית תהפוך לצמצום זהותי עמוק בחיינו, שאין לנו בחירה אפקטיבית לגביו, ולרוב הוא ישתנה, אם בכלל, רק מכורח הנסיבות.

החווה המודרני

החברה המודרנית מציעה מספר דרכים להתמודד עם אותו צמצום עמוק, ולהשיב לנו את מרחב הבחירה כלפי חלק מהתפקידים המשמעותיים שאנו ממלאים בחיים. אחת הגישות המקובלות כיום בחברה המערבית, מציעה את מודל גמלאות הזקנה. מודל זה מחלק את החיים הבוגרים לשתי תקופות. בתקופה הראשונה, חיינו סובבים בעיקר סביב עבודה קשה ותובענית, הגשמה פיננסית ומשפחתית, והפוגות לנופש מפעם לפעם. באופן זה, אנו נדרשים לפעול ברציפות במשך עשרות שנים, כשבראש מעניינו ההבטחה הגדולה של תקופת החיים השנייה: אוטופיה של חיי נחת ורווחה – המוכר בשם גמלאות.

בתקופה האחרונה, לצד מודל הפנסיה, נשמעים קולות צעירים המציעים מודלים אלטרנטיביים של עבודה מרוכזת ומואמצת, עד ליצירת בסיס כלכלי כזה או אחר, שיהווה מקור להכנסה פסיבית, וכך יאפשר בגיל מוקדם יותר לצאת לחופש כלכלי או "לפנסיה מוקדמת". מכל מקום, בשני המודלים עומדת העסקה בה כל אותם אינספור מאמצים ואתגרים בתקופת החיים הראשונה צפויים בסופו של דבר לתמוך בתקופה החיים השנייה. בתקופה זו, נוכל סוף סוף לעסוק בהגשמתם של כל אותם החלומות שהוזנחו במהלך המירוץ הסטנדרטי והאינטנסיבי של נישואין, משפחה וקריירה. המשותף לשניהם הוא הרעיון המסדר של 'זבנג וגמרנו' – כמו סיפור דיסני בו הגיבורים עוברים מסכת תלאות, אך בסופה, צפויים להם נחת ושלווה אבסולוטיים. רעיונות ה-'זבנג וגמרנו' האלו קוסמים לנו מאחר והם מדגדגים לנו איכות שאינה קיימת בחיים שלנו, והיא תחושת רווחה יציבה ומוחלטת. אך כפי שנציע בהמשך, רווחה היא ייצור דינמי מטבעו, ולכן לרוב נחוש בה רק תוך כדי שינוי.

נדון בסיבות מדוע לדעתנו מודלים דיכוטומיים, המחלקים את הציר הביוגרפי של חיינו הבוגרים לשתי תקופות חיים, פחות עונים על הצרכים של דורנו. שתי סיבות ראשונות קשורות בתקופת החיים השנייה והסיבה השלישית קשורה בתקופת החיים הראשונה.

הסיבה הראשונה, משקפת את הפן הפיננסי-בריאותי של הסוגיה, והיא חוסר ההלימה בין העליה המבורכת בתוחלת החיים לבין החסכוניות הפנסיוניים. אנשים צפויים לחיות זמן רב יותר, אך על פי רוב, אינם חוסכים מספיק ע"מ לכלכל את עצמם בתקופת הגמלאות שהולכת ומתארכת. לפי נתוני הלמ"ס בישראל, היא כיום עומדת על 15 שנה בממוצע, ובכל שנה שעוברת מתווספים עוד כארבעה

חודשים בממוצע לפנסיה הודות לעלייה של תוחלת החיים. במבחן המציאות, בכמעט כל המקרים, פנסיונרים לא מצליחים לשמור על אותה רמת החיים שלפני הפנסיה ולעיתים אף לא מצליחים להתקיים בכבוד. יש לציין, שמודל היציאה לחופש הכלכלי אכן נותן מענה משמעותי להבטחת רמת החיים בחצי השני של החיים. יחד עם זאת, בגיל הפרישה, המוקדם או הסטנדרטי, סביר שהמצב הבריאותי אינו כפי שהיה בשנות ה-30 לחיינו, והגשמת חלק מהחלומות שנדחו משנה לשנה באופן טבעי יורדת מהשולחן. כך יוצא, שגם אם ההבטחה להסרת הצמצום העמוק מתממשת, היא מגיעה בשלב יחסית מתקדם בחיים בו הרבה הזדמנויות כבר התפספו.

הסיבה השנייה, קשורה בפן הנפשי של הסוגיה, ובעיקר בכוחו של הדימיון בחיים שלנו. בשונה מהפנטזיה שרצה לנו בראש, סביר מאד שהרווחה האוטופית לה אנו מצפים בפנסיה, תהפוך תוך מספר חודשים לשגרת חיינו. כמו שכל חייל שהשתחרר יודע, אחרי התרגשות ראשונית עצומה ותחושת רווחה הגובלת בלידה מחדש, החיים החדשים הופכים תוך מספר חודשים בודדים, למציאות שגרתית, עם הצרות והטרדות משלה. גם אם חמש שנים אחרי השחרור, יש לאותו צעיר את אותה כמות חופש לעשות, בגדול, מה שהוא רוצה עם חייו כמו ביום שחרורו, תחושת החופש שלו נמהלה עם השגרה החדשה, והפכה לכמעט מובנת מאליה. מגמה זו די קבועה עבור כל ציפייה שמתגשמת – לפני שהיה לנו רישיון פינטזנו על טיולים בכל הארץ, כתלמידים דמיינו כל מה שנעשה בחופש הגדול וכסטודנטים האמנו פעם אחר פעם שבסמסטר הבא נשקיע בכל קורס ונהיה סטודנטים למופת. בקיצור, אנחנו אלופים בדמיונות, מרגישים בעיקר דרך השינויים ובסוף מתרגלים להכל.

לבסוף, הסיבה השלישית קשורה לתקופת החיים הראשונה, והיא משקפת את הצד הרוחני-תרבותי של הסוגיה. רובנו חיים דיסוננס תרבותי, שבו מצד אחד נדרש מאיתנו לחסוך והרבה לטובת תקופת החיים השנייה ולמען עתיד ילדנו, ומצד שני אנחנו עטופים במסרים שמקדשים את ההווה. תרבות הצריכה, שנבחר לכנותה כאן תרבות ה-וואו (wow), מונעת ע"י צרכנות של דמיונות, אותם הזכרנו בסיבה השנייה. תרבות הצריכה מציעה עסקה בה אנו יכולים לשלוט על כמות הוואו שיש בחיים שלנו בעזרת משאביים חומרים. עם זאת, מאחר ואנחנו מתרגלים להכל, הקאצ' הוא שאנו נדרשים בכל פעם להעלות את המינונים. אנחנו כבר מזמן רגילים לרכב שלנו וחושבים על הרכב הבא. מאסנו מהישראלית ברודוס אז אנחנו מכוונים ליעד אקזוטי יותר. נשים לב, שהחל מרמת חיים סבירה, אין כמעט קשר ישיר בין רמת החיים ל-וואו שאנו חווים. למעשה, חווית ה-וואו מבוססת בעיקרה על התממשותם של חלומות וציפיות. בהתאם לכך, השתתפות בתרבות הוואו כרוכה באימוץ אורח חיים שדורש עלייה מתמדת ברמת החיים. על מנת לתחזק אורח חיים שכזה, אנו נדרשים למלא תפקידים שמכניסים כסף יפה כיום ובעיקר עתידים להגדיל את ההכנסה שלהם עם השנים, במטרה לתמוך בעלייה ברמת החיים.

בהתאם לשלוש הסיבות שהזכרנו, אנו טוענים כי מודלים דיכוטומיים המחלקים את חיינו לשתי תקופות אינם כלי מתאים להסרת הצמצום הזהותי העמוק בחיינו, וייתכן שהם אף מחזקים אותו. נזכיר, שכוונתנו בהסרת הצמצום העמוק אינה היציאה לחופש, אלא השבת יכולת הבחירה לגבי התפקידים המשמעותיים בחיים שלנו, שעל מנת להגשימם, אנו נדרשים בהתמקדות משמעותית.

אותה התמקדות הופכת למחוייבת מצד המציאות (במיוחד בתקופת החיים הראשונה), ולכן אנחנו מאבדים בחירה אפקטיבית לגביה. באם אנחנו מעוניינים לבחור מחדש בתחומים אלו, החוסר במרחב הבחירה מוביל אותנו לחווית הצמצום הזהותי העמוק.

ראינו שכחלק מהעסקה, תקופה החיים הראשונה כרוכה בהשלמה עם אותו צמצום זהותי, וזאת על מנת לתמוך פיננסית באורח חיים שדורש עלייה מתמדת ברמת החיים מחד, וחסכון לתקופת החיים השנייה מאידך. עם זאת, גם בתקופת החיים השנייה, ראינו כי בסבירות גבוהה לא נזכה לחדש באופן מלא את מרחב הבחירה האפקטיבי. סיבה אפשרית אחת היא חוסר בחיסכון פיננסי, שמונע מאיתנו בכלל לעזוב את המירוץ גם בגיל מתקדם. סיבה נוספת היא הידלדלות של מרחב הבחירה האבסולוטי עם השנים שעוברות, בין היתר, בעקבות מגבלות בריאותיות. לבסוף, ישנו צמצום של מרחב הבחירה האפקטיבי, הנובע מהקושי שלנו לא לקחת כמובן מאליו מציאות סטטית, טובה ככל שתהיה.

הגישה היהודית

אל מול הגישה הדיכוטומית-סטטית המערבית יש קול ביהדות שמציע גישה דיכוטומית-דינמית, וזאת על ידי הפרדה חדה בין זמני 'שגרה' ובין זמני 'התעלות' ומעבר מחזורי ביניהם. המנגנון המוכר לנו ביותר הוא השבת, שמגיעה בסופו של כל שבוע, ומהווה נקודת שיא שבועית לעם היהודי. אפשר לראות במודל השבת חלוקה נחרצת בין שתי מציאויות - בעוד שבמהלך השבוע פועלת מציאות המעודדת התמקדות לצורך הגשמה והשתלמות של העולם, השבת מתפקדת כמציאות נגדית משלימה לה. בשבת, המגמה התרבותית שנוכחת מעודדת תנועות של התרחבות במקום התמקדות, הכרה ביש והתעלות מעל העיסוקים שבחול.

במהלך ימי השבוע ישנו באופן מובנה תעדוף של עשייה, ומיקודה של התודעה לשם קידום המציאות. כמו שכבר הזכרנו, ההתמקדות אינה תוצר לוואי של העשייה, היא נדרשת לה מצד היכולת לפעול במציאות. משאבנו מוגבלים, ולכן היכולת שלנו להשפיע מתחילה במסוגלות שלנו לתעדף איפה אנו משקיעים את המשאבים שלנו, ואת מה, בליט ברירה, מזניחים. באופן סימטרי, ההתרחקות ממלאכה במהלך השבת מאפשרת, לפי היהדות, את המגמה ההפוכה של התרחבות התודעה, פיזור משאבים, הגברת הנוכחות ושהייה בהווה ובחוויה של מציאות בה, לכאורה, הכל מתוקן. בדומה לפנאי, ההזדמנות להתרחק מהעשייה ולהתרחב תודעתית אחת לשבוע, מזמינה אותנו לעשות שיקוף של פועלנו במהלך השבוע שעבר, לחוות ביתר שאת את המשמעות של העשייה שלנו, ולשמור על קשר קבוע עם השאיפות והמטרות שלנו. בצורה זו, ייחוד השבע של השבת מסנכרן מעבר מחזורי וקבוע בין שני מצבי תודעה אלו, ומאפשרת לנו לקיים מעגל שלם של עשייה דרך התרחבות והתמקדות - להבין מה נדרש מאיתנו לתקן ואז גם לפעול בשטח.

אל מול תרבות הצריכה, שמציעה לחוות וואו דרך עלייה מתמדת ברמת החיים, היהדות מציעה כאן מודל מחזורי של הצטמצמות יחסית במהלך ימי החול, והתרחבות יחסית בשבת. כאמור, ששת ימי

המעשה מוקדשים לקידום המציאות, ולכן בהם ראוי שהמשאבים שלנו ינותבו להגשמת היעדים ששמנו לעצמנו, ולשמירה על רמת חיים בריאה וטובה, שתדאג לכל הצרכים שלנו. אך בשבת הרעיון המסדר משתנה, וההתמקדות עוברת מהעשייה וקידום תהליכים לשהייה, להתרוממות והכרת הטוב הקיים. על מנת לתמוך במטרה זו, מתבקש שרמת החיים תזנק בסדר גודל - התענגות על מטעמים ומשקאות, בגדים מהודרים יותר, עיסוק מוגבר ברוח, פנאי, חיי חברה וזמן איכות עם המשפחה ועם עצמך. כל אלו אינם בגדר מותרות, אלא מצווה של ממש - ההתענגות על החומר (במסגרת המותר) הופכת לקדושה בשבת. מאחר וחויית הרוממות תלויה בשינוי לטובה ביחס לשגרה, ולא בערך האבסולוטי של רמת החיים, ניתן להשיג חווית וואו פעם בשבוע, גם אם בשגרה רמת החיים שלנו לא עולה על רמת חיים סבירה.

בפועל, כמובן, שהחיים שלנו אינם שחור ולבן, ושגם בשבוע עצמו יש מקום לרווחה ולפנאי, וטוב שכך. אך ההיגיון המסדר מאחורי מנגנוני חיים מחזוריים, לפחות בהקשר שלנו כאן, הוא שרמת חיים, סיפוק, תחושת ערך ותחושת משמעות הם יצורים דינמיים, שבאופן טבעי אנחנו חשים אותם בעיקר כשיש שינוי - לטובה או לרעה. ייחוד השבע ביהדות הוא אחד המנגנונים שעוזרים להבטיח חישה אפקטיבית של הטוב שיש לנו בחיים, ובצורה שגם מותאמת למגבלות המציאות - האישיות, החברתיות והסביבתיות. נדגיש, שחלק מהרווחה עצמה היא הידיעה שדבר טוב עתיד להתממש, כמו שעצם הציפייה לקראת חופשה מוסיפה לנו תחושת רווחה לשגרה. בהתאם לכל שנאמר, מסתמן, שהציפייה לקראת שינוי והשינוי עצמו הינם מקור משמעותי לחווית הרווחה, אולי אף יותר מהשהייה עצמה בתנאים של רווחה גבוהה על הנייר.

סיכום ביניים לחלק זה: לפי המודל הדיכוטומי-מחזורי, אנו מחלקים את החיים שלנו בצורה חדה למציאויות נגדיות ומשלימות, שמתחלפות בתדירות מסוימת. ראינו כי מאחר והטבע האנושי חש רווחה בעיקר דרך ניגודיות ושינוי, הציפייה לקראת המעבר והמעבר עצמו הם סוכני רווחה שמאפשרים לנו חישה אפקטיבית לטוב שקיים בחיים שלנו, ועל כן יכולים לשפר לנו משמעותית את איכות החיים, כמעט ללא תלות ברמת החיים האבסולוטית.

שנת השמיטה כמודל להתמודדות עם הצמצום הזהותי העמוק

בהתאם למגמה זו, קיימת ביהדות התשתית למנגנון מחזורי להסרת הצמצום העמוק יותר שבשנים-הלוא היא שנת השמיטה, שנה מיוחדת, המובדלת משש שנות המעשה.

על מנת לכלכל את עצמנו בעולם החומרי אנו נדרשים לבחור מקצוע. בשאיפה, תפקיד זה יעלה בקנה אחד עם המטרות שלנו ויביא לידי ביטוי איכויות שונות שיש בנו. בפועל, ברוב המקרים, היות וכולנו אנשים רבי-מימדיים ומורכבים, התפקידים אותם אנו ממלאים מביאים לידי ביטוי רק חלק מהפוטנציאל השלם הזה שנמצא בכל אחד מאיתנו.

הגשמה תחת תפקידים ברורים - שכיר, הורה, בן-זוג, תלמיד ויוצא בזה, הינה הכרחית על מנת שנוכל למקד את העשייה שלנו ולתפקד ביומיום. השגרה דוחקת בנו להתעסק בדברים הדחופים ותבניות העבודה, שהתפקידים יוצרים, עוזרות לנו לעשות סדר בחיים ולהתקדם. עם זאת, לאורך זמן, אם אין קטיעה ברצף החיים, התפקידים עלולים להפוך לזהות שלנו ממש, הפעולות נעשות יותר מתוך הכרח המציאות ופחות מתוך בחירה אקטיבית וחיבור למשמעות וחזון, ואנו נכנסים לתחושת מחנק.

אל מול המודל הדיכוטומי-סטטי בו אנו ממלאים תפקידים באופן רציף ושוחק במשך עשרות שנים, ואז מגיעים לכאורה אל המנוחה ואל הנחלה, השמיטה מזמינה אותנו לחיות את חיינו במודל דיכוטומי-דינמי במחזורים של שבע שנים. במהלך שש שנות המעשה אנחנו נמשיך, כמו היום, להתמקד ולמלא תפקידים שונים בחברה, אך הפעם בדומה למנגנון של השבת, הצמצום היחסי בשש יהיה על מנת לאפשר התרחבות משמעותית בשבע.

השמיטה תוכל להיות לנו "שבת עמוקה" בה נוזמן לשמוט ולהתרחק במידת מה מהתפקידים המגדירים אותנו בשגרה, בשאיפה לחזור ולהתקרב לפוטנציאל השלם שלנו. השמיטה תוכל לעודד אצלנו איכות של התרחבות ושל בניית מרחב בחירה מחודש בחיים שלנו, והשתנות לפי צורך. כמובן, שכל פרט רשאי לעשות זו בכל עת, אך השמיטה יוצרת סנכרון וסדר חברתי-תרבותי ואף כלכלי בין שנים שמברכות על עשייה שגרתית, ובין שנה שמברכת על דינמיות, פלואידיות ושינוי.

כבר כיום ישנה מגמה כללית שמברכת על לקיחת פסק זמן. בתרבות הישראלית של ימינו ישנה ציפייה ממשוחררים טריים לצאת לטיול אחרי צבא, שבמובן אינו מחייב איש, אך הפך לאבן דרך נורמטיבית בציר הזמן הביוגרפי. סיומה של תקופת השירות, שעבור רבים היו אלו שנים של הצטמצמות כזו או אחרת, נתפס כמועד ראוי וכמעט טבעי לקחת בו עצירה מהחיים. העשייה השגרתית שלנו בד"כ איננה אינטנסיבית כמו שירות צבאי ממוצע, אך ייתכן כי היא מהווה אתגר משמעותי לא פחות, מאחר והיא נמשכת פרקי זמן ארוכים.

הקריאה שלנו כאן, אם כן, היא לפתח מגמה תרבותית שמזמינה ישראלים לראות את שנת השמיטה כחלק ממחזור שלם, שמתחיל בשש שנים בהם התמקדנו ועמלנו, וכלה בשנת השמיטה בה מסתיים פרק. על כן, ראוי לצאת "לטיול שאחרי השש". במילים אחרות, אנחנו מציעים לייחד את שנת השבע כנגד שש שנות העשייה.

עיקרי המודל היהודי-ישראלי

נציע כעת שלד אפשרי לתכנון מחזור שבע. הרעיון המרכזי הוא להבין איך אני מעוניין לייחד את שנת השבע, ומתוך כך לגזור לאחור כיצד צריכות להיראות שש שנות המעשה, על מנת לתמוך בשבע. אי לכך, השאלות שהתרבות תזמין את היחיד לעסוק בהן, הן איך ואיפה אני חוסך בשנות השש, ואיזה מרחב שמיטה אני מייצר לעצמי בשנת השבע.

אנו מציעים לעודד תכנון בשלושה מוקדים:

ייחוד השבע - בירור מרחב השמיטה שלי

- אילו שאיפות/רצונות אינם באים לידי ביטוי כיום בעשייה שלי?
- בתוך מגבלות החיים שלי, איזו התרחבות יחסית ריאלית שאוכל להוציא אל הפועל בשנת השמיטה?
- איך הייתי רוצה לפעול בקהילה שלי באותה השנה?
- איזו מרחב משפחתי הייתי מעוניין לייצר?

יצירת תוכנית משאבים תומכים לשנת השמיטה

- איך השנה בנויה - חל"ת מרוכז או ירידה כללית ל-X% משרה, אולי מודל אחר?
- מהם המשאבים הפיננסיים, החברתיים והזמן שאני צריך לגייס?

תוכנית היערכות בשש שנות העשייה

- איך בנויה התוכנית הפיננסית לקראת השמיטה?
- איפה אני מצטמצם על מנת להשקיע את הכסף?
- איך אני נערך מבחינה משפחתית לקראת השמיטה?

מנגנונים תומכים:

לפני שנפרוס את מרחב ההזדמנויות בעידוד שנת השמיטה בחיינו האישיים והלאומיים במאה ה-21, חשוב לנו להבהיר, שאנו מעוניינים במודל יישומי, לא רק במחשבות נעימות. לכן, נדרש להבנתנו, יצירת מסגרת משפטית תומכת לצד אימוצם של מנגנונים פיננסיים.

הכרה משפטית - סטטוס שומט

על מנת שהשמיטה תוכל להתממש בתרבות הישראלית בקנה מידה רחב, נדרשת מעטפת מאפשרת מצד החוק הישראלי. כדי ששכירים יוכלו לצאת לשנת שמיטה הם חייבים לדעת שיוכלו לעשות כן ללא איום על פרנסתם ארוכת הטווח - או במילים פשוטות, שלא יפוטרו ממקום עבודתם אם יקחו חל"ת, ושתהיה להם האפשרות לבחור מתי לצאת לחל"ת.

כמו שהמדינה יודעת להבטיח את מקום העבודה במקרים של יציאה לשירות מילואים או בחופשת לידה, כך צריך להיות מוכר ששכיר יכול לבחור להיבנס לסטטוס 'שומט'. סטטוס זה מחייב את המעסיקים לשחרר לחל"ת של עד 3 חודשים במהלך שנת השמיטה, בתיאום מראש עם העובד, כאשר העובד מבקש זאת. ללא חשש שמקום עבודתו וקידומו יאוימו או יפגעו. יש לתת הקלות מס למעסיקים ביחס לכמות ימי החל"ת הנלקחים על ידי העובדים אצלם. לגבי עצמאיים, סטטוס שומט יוכר מול רשויות המס, שיקלו עליהם לקחת חופשה בשנת השמיטה.

בדור שלנו, המודעות לצורך של העובדים לצאת לחל"ת עולה בקרב המעסיקים, וישנם חברות המכתיבות מדיניות של חל"ת כחלק מתנאיו של העובד. יוזמה זו מבורכת ומראה שיש היגיון עסקי במהלך. לפיכך, הדרישה לעגן זכות זו בחוק היא כדיי לכוון היקף בסיסי של חל"ת אליו זכאים כלל העובדים במשק, גם אלו העובדים במקומות שעוד לא השכילו להבין את החשיבות של רווחת העובד לאורך זמן.

תוכניות להיערכות פיננסית

לא פחות חשוב מכך, על מנת שתהיה היתכנות כלכלית לקחת חל"ת ו/או ירידה בהיקף משרה, יש להקצות לכך משאבים פיננסיים. יש מגוון רחב מאוד של דרכים שבהן ניתן להיערך פיננסית לקראת שנת השמיטה. לפני שנדגים מספר אפשרויות, נדגיש כי המטרה שלנו היא שכל פרט ומשפחה יבחרו לייחד את השבע לפי יכולתם. ייתכן כי עבור פלוני החיסכון בשש יהיה בשביל לצאת במהלך השמיטה ללימודי ערב או לרדת ל-80% משרה ולקחת יום מהשבוע לטובת פרויקט קהילתי, ובשביל אלמונית זו תהיה שנת חופש שמיועדת לטיול מסביב לעולם.

לצורך הדיון שלנו כאן, הגדרנו 'מודל בסיסי' כמודל חסכון אשר מיועד לתמוך בשלושה חודשי חל"ת במהלך השמיטה על ידי ארבעה משכורות. ההצעה לחיסכון עבור שלושה חודשי חל"ת הוא לשם הסנכרון עם המעטפת המשפטית בלבד וכמובן שאין הדבר מחייב לכאן או לכאן. על מנת לתת תחושה איך החיסכון הבסיסי עשוי לבוא לידי ביטוי במהלך שש שנות העשייה, נציע מספר מודלים אפשריים. נציין כי אלו כמובן רק הערכות גסות שעוזרות לנו להוריד את החזון אל המציאות ובמקרה הטוב הם יכולות להוות נקודת פתיחה להתחיל את התכנון הפיננסי. מכל מקום, אין לראות בהן המלצות פיננסיות קונקרטיות.

מודל ברירת מחדל – שימוש בקרן השתלמות

על הנניר זהו המודל הטריטוריאלי לשימוש בשמיטה מאחר והוא נוצר בשביל לכלכל מורים בשנת שבתון. עם זאת, סביר שרבים יבחרו לא לפרוע את הקרן מהסיבה הפשוטה שיש לה הטבה נהדרת- מס רווח הון לא חל על הרווחים שלה ולכן ייתכן כי חלק מהמשקיעים יעדיפו לתת לקרן לטפוח. מכל מקום, מיצוי זכויות של קרן ההשתלמות תוליד לאחר שש שנים קרן שיכולה לספק 7-12 משכורות, תלוי תשואות.

מודל בסיסי, חד-מחזורי – קצבת מחייה לשלושה חודשי חל"ת ע"ב קרן להשקעה לשש שנים

בתרחיש הסטנדרטי, למי שמעוניין להקצות משאבים לשנת השמיטה אך אינו מעוניין להיות מעורב בשגרה בהשקעה, הפרשה של כ-5% מהשכר עם תשואה שנתית יחסית נמוכה של 4% צפויה להוליד קרן שביעית של קצת יותר מ-4 משכורות. להבנתנו זהו המודל הסטנדרטי למשפחות במצב כלכלי סביר שמעוניינות למצות את זכות החל"ת שהזכרנו עם מעט סיכון פיננסי. כמובן שזהו רצף בו ככל ששמים בסיכון יותר גבוהה כך מפרישים פחות וההפך.

מודל בסיסי, דו-מחזורי – קצבת מחייה לשלושה חודשי חל"ת ע"ב קרן השקעה בסיכון משתנה לשלוש עשרה שנים

הרעיון הוא שהחסכון לשנת השמיטה מתפרש על שני מחזורי שמיטה עם הפרשה יחסית נמוכה. מאחר ואנחנו מתחילים חסכון זמן רב מראש נוכל לשים את החיסכון במחזור הראשון בסיכון גבוהה יותר ובמחזור השני להוריד לסיכון נמוך יותר, כמו שנהוג כיום בתוכניות חיסכון לפנסיה.

מודל חיסכון בסיסי הפוך – קצבת מחייה לשלושה חודשי חל"ת ע"ב הלוואת בלון כנגד חיסכון בקופת גמל

הלוואה כנגד חיסכון הינה גישה נוספת לתמוך פיננסית ביציאה לחל"ת. כיום, ישנן קופות גמל להשקעה אשר מאפשרות לקחת הלוואה בהיקף של כ-70% מהחיסכון, לרוב בתנאים מצויינים. משמעות הדבר הוא בשש שנות העשייה אנחנו יוצרים קרן שבה יש לפחות שש משכורות וממנה אנחנו לוקחים הלוואה בהיקף של קצת יותר מארבע משכורות וקובעים את מועד הפירעון למספר שנים קדימה. לאחר שנת השמיטה אנחנו נחסוך רטרואקטיבית על מנת לכסות את ההלוואה ואם אנחנו מעוניינים, נוכל להמשיך במקביל להפריש לקופת הגמל. היתרון בגישה זו הוא שאנחנו לא שוברים את קרן ההשקעה והיא ממשיכה להניב גם בשנת השמיטה עצמה ולאורך זמן אנחנו יוצרים "בנק שביעית אישי" ממנו אנחנו יכולים לקחת הלוואות בתנאים מועדפים לטובת שנת השמיטה.

היציאה מן המודל הבסיסי – שמיטה כהזדמנות להתחדשות עסקית

למודל של הלוואה כנגד חיסכון יש פוטנציאל רב עוד יותר אם יוצאים מהמודל הבסיסי שתומך בשלושה חודשי חל"ת תוך שמירה על מקום העבודה ומסתכלים על שנת השמיטה כמנגנון למינוף אישי-פיננסי. בראייה עסקית-הוליסטית יותר, על מנת להיערך ליום בו נרצה לשנות משרה ואולי אפילו להתחיל יוזמה משלנו, יצירת "בנק שביעית" משמעותי יכול לאפשר לנו לא רק לקחת את אותה ההפסקה בנחת אלא יכול להוות מקור פיננסי למינוף המהלכים החדשים בהם נבחר. כך, שנת השמיטה יכולה להיות הזדמנות ליצור מרחב זמני ולא טריוויאלי בו אנו מסוגלים להתנתק מחלק מהטרדות הפיננסיות הכרוכות באובדן מקום עבודה, להסתכל קדימה לבאות. היכולת לקבל החלטות

מקצועיות ופיננסיות ארוכות טווח עם פחות מוקדי לחץ עשויים במידה סבירה להוביל לבחירות מוצלחות יותר.

מדוע זה שווה לנו - השלכות בראייה כוללת

הדגמנו ולו במעט שיש היתכנות ליישום המודל במישור הפיננסי-אישי. כעת נדמיין שהעניין יאומץ על ידי החברה והמשק הישראלי. הבה נסתכל על חלק מההשלכות האפשריות של שנת שמיטה בעלת נוכחות במציאות הישראלית המודרנית.

שמיטה כמשבר אישי יזום

כאמור, הצמצום ההכרחי בחיינו משרת אותנו וגם חונק אותנו. כעיקרון, אנחנו חופשיים לשבור את הצמצום בכל עת אך הוא גם נותן לנו ביטחון זהותי וגם ביטחון כלכלי. כמוכן שהיציאה ממשרה בעבודה הינה זעזוע פיננסי שאינו מובן מאליו במיוחד כשאדם נדרש לכלכל אנשים נוספים. אך לא פחות מורכב מכך, כאשר אנחנו יוצאים מתוך סטטוס מוגדר אנחנו נדרשים לתת לעצמנו (ולעיתים תכופות גם לסביבה) הסברים של איפה אנו עומדים. חוסר הסנכרון הקיצוני של המצב התמוהה שלנו ביחס לסביבה הופך את הבחירה הזו לא רק לאתגר פיננסי אלא נטל מנטלי שאין כמוהו.

בעזרת השמיטה נוכל לייסד תרבות שמברכת בשביעית על השינוי. בדמיון רב לקורונה בה ברור שהיציאה לחל"ת או אפילו אובדן מקום העבודה הינו דבר שגרתי לחלוטין ונושא שיחה כמעט קליל. כך, אם נבחר, נוכל להפוך את השמיטה לשנה בה נהוג להציף ולפתוח משברים אישיים שבשגרה נח וטבעי לנו לדחוף בבוידעם. זאת ועוד, הידיעה כי שנת השמיטה צפויה להציף אי אלו משברים תעודד אותנו להתכונן בעוד מועד לקראת המאורע - לקבל עזרה מקצועית מראש ולמצוא חברים שגם כן צפויים אולי לעבור תהליך דומה. כך אנחנו מכניסים את התמודדות עם משברים הלא בהולים להיות חלק מהחיים שלנו ונותנים להם מענה לפני שהם הופכים להיות קטסטרופה.

שמיטה כמשבר משפחתי יזום

התהליך האישי והמשפחתי בשמיטה בהכרח אינו רק חוויה חמימה של התרוממות. למעשה, ההפך יכול להיות עיקר החוויה. הרי מה צפוי לקרות כשאנשים שמים בצד את מסגרות הפעילות והשיגרה שלהם? ישר נתקלים בהמון אי נוחות: תפעולית - אם מוציאים גם ילדים מהמסגרות לחופשה משפחתית, יש לתכנן ולתפעל את המשפחה. זה לוקח זמן ואנרגיה. כשהמשפחה ביחד במשך זמן רציף, מה, בין היתר, קורה בדרך כלל? צפים חיכוכים, ויכוחים ועימותים מכל הסוגים. כאשר חיכוכים אלו מתרחשים "על הדרך" הם בגדר נטל ועכבה לפרודוקטיביות של החיים. עם זאת, בשמיטה מוקד הקשב יכול להיות שונה. בדומה לטיול משפחתי בו הדינמיקות הטובות יותר והטובות פחות מקבלים מקום במרכז הבמה, כך בשמיטה נוכל לשם דגש על המורכבות האינסופית של שיש בקשרים המשפחתיים. צפוי כי יעלו כל מיני סוגים שונים של משקעים שבאופן טבעי נדחקים הצידה

בשגרה מחמת מטענם והפוטנציאל המשברי שבהם. כמובן, שהמשקעים לא זדים לשום מקום ונוטים להצטבר עם השנים. במובן זה, שנת השמיטה תוכל לאפשר את הפניות הרגשית לאיוורור המחסן הרגשי של חברי המשפחה לטיוב מערכות היחסים בטווח הארוך.

שמיטה כמעודד פעילות במרחב הקהילתי והציבורי

הדינמיות יתר שמאפיינת את הדור שלנו מקשה עלינו להכות שורשים בקהילה או אפילו להכיר באופן בסיסי את השכנים שלנו. הסיבה לכך פשוטה מאד – מערכות יחסים משמעותיים דורשות השקעה של משאבים רגשיים ואנשים עם ראש בריא ישקיעו משאבים היכן שהם מעריכים שהם ישארו. במציאות שאנו מתקשים להתחייב על כמעט כל אספקט בחיים שלנו, זה רק הגיוני שנחשוב פעמיים להכניס אנשים ללב באמת. השמיטה יכולה להיות כח מאזן לכך. תרבות השמיטה תעודד אותנו ליצור מעגלי חיים באורך של שבע שנים בהם אנחנו כל פעם מקבלים החלטה היכן להשתקע במשך שבע שנים אך גם שומרים לעצמנו על החופש לבחור מחדש. מעבר לכך, מתבקש שהשמיטה עצמה, אשר יוצרת פנאי ציבורי רחב, תכול להוות קרקע פורייה למיזמים קהילתיים נהדרים, מעורבות של תושבים בסביבה שלהם, התנדבויות וכיוצא באלו כמו שכבר יחסית ניכר כיום.

שמיטה כמאיץ חדשנות ויזמות בחברה ובמשק

ראשית, בדומה לשבת, יש ערך מוסף בפנאי של הרבה אנשים בו זמנית. בפשטות הדבר יש בכך הנאה מבורכת דרך יצירת סנכרון שמאפשרת כל מיני פעילויות משותפות עם משפחה, חברים, קהילות, מועדונים ועוד. שנית, הכלכלה במאה ה-21 בכלל, ובישראל "אומת הסטארט אפ" בפרט, מונעת ע"י רעיונות. מי שמקבל רעיונות חדשניים ואפקטיביים ומיישם אותם, יוצר לעצמו יתרון תחרותי. אך איך ואיפה נולדים רעיונות טובים? הם נולדים קודם כל מתוך עשייה ונסיון, ואח"כ מתוך שינוי בנקודת המבט, ואינטגרציה בין עולמות. הפסקה מהמירוץ הרגיל של אנשים מתחומי העשייה השונים עשויה לאפשר מפגשים בין אנשים, נקודות מבט ועולמות תוכן שונים. לשמיטה פוטנציאל להוות חממה ליצירתיות וליצור הזדמנויות לאנשים לבטא חלקים בתוכם שמושתקים רוב ששת שנות המעשה – אפשרות לבחון ולשחק עם חלומות ששמנו בצד.

שמיטה כמחולל ודאות במשק הכללי דרך יצירת משבר יזום

משברים כלכליים קטנים ובינוניים (מיתון) מופיעים בכלכלה החופשית בגלים של 11-4 שנים. בעבר חשבו כי ניתן לעקוף משברים בעזרת כלכלה שצומחת בצורה מאוזנת אבל המציאות מראה אחרת. מודל מוכר מסביר תופעה זו ע"י מחזור העסקים של המשק – צמיחה, משבר, מיתון והתאוששות. בהתאם למודל זה, מאחר ואין אפשרות לחמוק ממיתון של המשק ייתכן כי המהלך המושכל הוא דווקא ליזום אותו אחת לכל שבע שנים. יצירת עוגן בזמן להתמתנות המשק תוכל להוביל למספר תהליכים חיוביים. ראשית, ידיעת האילוץ שהשנה השביעית הינה שנה אחרת תוביל אותנו להיערך ולהתכונן אליה בהתאם. הטמעת השמיטה בחיינו תבטיח כי לכל אחד מאיתנו יהיה קשר תמידי עם

משבר עתידי צפוי שידרוש היערכות פיננסית, חברתית וסביבתית ותשמור אותנו קרובים לקרקע. נוסף על כך, שנה בה הגדלת הפיריון, בהגדרה, אינו מצופה הינה חלון להמון הזדמנויות שבשגרה נדחקות לסוף סדר העדיפויות. מהטמעה של ממשק ניהול ידע חדש, פיטורים וצמצומים, החלפת תפקידים, הכשרות שונות לעובדים ורפלקציית עומק – שנת השמיטה יכולה להיות השנה שבה אנו עושים את כל הדברים שקורים רק כשכבר אין ברירה. השמיטה תוכל להיות המנגנון שנותן בצורה מתוכננת מקום לפעולות שלרוב מתרחשות בליט ברירה תו"כ או אחרי בל"ם. המחיר המידי הוא ברור אך לוודאות יש ערך רב במיוחד שסביר שצמצום הבלאגן לשנה השביעית עשויה להפחית במידה מסוימת את הבלאגן בשש שנות העשייה בכך לעלות את סך הפרודוקטיביות.

העלאת ודאות בשוק העבודה – השלכות על שכירים ומעסיקים

שוק העבודה גם הוא יכול להיכנס לפעימות השמיטה. נוכל להשריש מגמה תרבותית בה שש שנות העשייה מוכרות כשנים יותר סטטיות בהן התנודות המקצועיות רגועות ועדינות יותר. פיטורין או החלפת מקצוע יחשבו לאירוע חמור אפילו יותר ממה שהם כיום. אך בהתאמה, במהלך השמיטה תחלופה של כח אדם יקבל מעמד של עניין של מה בכך. בעשורים האחרונים שוק העבודה עובר תפנית חריפה מתרבות בה שכיר עובד באותו מקום עבודה במשך 40 שנה עד הפנסיה לתרבות בה מחליפים מקום עבודה כל שנתיים. מודל השמיטה תוכל לאזן למגמה תרבותית שמאפשרת קביעות יחסית של 6 שנים ומבטיחה תחלופה אחת לשבע. עבור אוכלוסייה מבוגרת מגמה זו תעודד אותו להתחדשות ועבור אוכלוסייה צעירה מגמה זו תעודד התמדה. כך מאפשרת לאנשים לתכנן את עצמם נכון פיננסית ולהיערך לשנת השבע.

סיכום המיפוי החלקי של ההשלכות

בחלק זה ניסינו למקם את המהלך האישי-זהותי-פיננסי בתוך חברה המסונכרנת עם מחזור השבע בשנים. להבנתנו, קיום מחזור השבע, המורכב משש שנות מעשה ואחריהן שנת השמיטה, מייצר חברה שנעה בין שתי מציאויות שונות בתכלית, כחלק מהמודל הדיכוטומי-מחזורי בשנים. כל מציאות מתגמלת סט מסויים של פעולות מצד השחקנים השונים במגרש החברתי-כלכלי. בשש שנות המעשה, כמו בשגרה שלנו כיום, יש תגמול למיקוד העשייה וריכוז משאבים בערוצים שמניבים תוצרת בעלת ערך חברתי-כלכלי ישיר. לחלופין, בשנת השמיטה יש תגמול לפיזור מסוים של משאבים והשקעה בערוצים שמניבים תוצרת בעלת ערך חברתי-כלכלי עקיף. בניהם- חיזוק קהילות, תנועות של שיקוף ורענון בחברה עסקית, קשב לדינמיקות משפחתיות ועוד.

כיום, וכנראה גם שמאז ומתמיד, ישנה שאיפה כללית בעולם המערבי להתקיים רק במציאות הראשונה של שנות המעשה. ברמה האינדיבידואלית, הרצון שלנו להיות בסנכרון עם הסביבה ומוגבלות המשאבים שלנו מעודדים אותנו להתעסק פחות עם מה שאינו תומך באופן ישיר ביצרנות וברווחיות ובכך נוצרים סוגים שונים של משברים אישיים/משפחתיים הנותרים מודחקים עד שהם לבסוף מתפוצצים בדרך כזו או אחרת. כך ביניהם גם הצמצום העמוק שליווה אותנו כאן לאורך

הדרך. ברמה הציבורית, היעדר זמן המיועד לתנועת התרחבות במחזור השנים מובילה לכך שהמציאות השלטת אינה יכולה בפועל להיות מורכבת אך ורק מאיכות של התמקדות בעשייה והיא בהכרח הופכת לתמהיל לא נהיר, וייתכן שגם לא יציב, של שתי המציאויות גם יחד.

אם נבחר להתנהל ברוח מחזור השבע, ההפרדה הברורה בין המציאויות ובהירות לגבי זמני המעבר ביניהן עשויים להגביר את הוודאות ואף לחזק את העוצמה והתועלת של כל מציאות. בשנת השמיטה, שנה בה הרווח המיידני מוגדר להיות בעדיפות משנית, נוכל לעודד תנועתיות יתרה במשק, ריכוז של רפורמות, חידוש תשתיות, סיכום פרויקטים, חילופי כוח אדם, הכשרות, שינוי מבנה של חברות וארגונים, שיתופי פעולה לא טריוויאלים, תכנון אסטרטגי בין גופים מתחרים וכו'. כך, על ידי יצירת מסגרת זמן מוגדרת, בה יש מקום מובנה לכל אותן הפעולות שבשגרה הם קאוונטר-אפקטיביות, ייתכן כי נוכל להפוך את שנות המעשה לאפקטיביות עוד יותר ממה שהן כיום. מעל הכל, הידיעה מתי מתוזמן המעבר בין מציאות של שש שנות המעשה לשנת השמיטה, תוביל שחקנים להיערך לקראת המעבר בצורה חכמה למקסום התועלת.

סוף דבר

אחד הרעיונות המרכזיים מאחורי מצוות השמיטה הוא ערעור תחושת השליטה, בעיקר דרך זעזוע הביטחון הכלכלי שמספקת הפרנסה. השובתים נדרשים בקפיצת אמונה, שלאחר הערעור שיצרה השמיטה, תהיה התייצבות מחדש, ושהסיכון הכלכלי יתוגמל בברכה.

בשמיטה המקראית הדבר בא לידי ביטוי בכך שאם הקרקע לא תעובד במשך שנה, היבול של שנת השש יספיק לכלכלת שלוש השנים: שנות השש, שבע ושמונה.

מקריאה של המודלים שהוצגו כאן, יכול במבט ראשון להתקבל הרושם, שביטלנו את הרכיבים של הערעור וקפיצת האמונה מאחר ואנו מציעים שיטות להיערך, לחסוך ולהשקיע מראש. אך האמת היא, שאנו בהחלט מזמינים את החברה הישראלית המודרנית ללקיחת סיכון משמעותי ולקפיצת אמונה - פעמיים:

פעם אחת, ברמה האישית - הימנעות מפעילות בשדה המקצועי שלי מחזקת אצלי את הענווה שגם אם אני לא מגיע לעבודה, השמיים לא נופלים. הבריות מקבלות את הפירות עליהן אני עומל, דרכי או בלעדיי. הבנה זו עשויה לערער במידה רבה על הזהות המקצועית ועל תחושת החשיבות היתרה, שאולי הענקתי לעצמי. אחריות היתר שאולי לקחתי על עצמי נגועה באשלייה שלא יסתדרו בלעדי, והאמת היא, שהם יסתדרו. בתמורה לתזכורת זו, הידיעה שניתן לשחרר, ושהכל עדיין נשאר בשליטה, עשויה להפחית תחושות אשמה ותירוצים שונים ובכך דווקא להגדיל את מרחב הבחירה האפקטיבי שלנו.

פעם שנייה, והיא המשמעותית, ברמה הציבורית-לאומית - אנו מציעים לחולל 'מיתון יזום' במשק הישראלי אחת לשבע שנים. כלומר, בכל שנה שביעית להסתכן באובדן יתרונות תחרותיים מול כלכלות שאר העולם, שתמשכנה לשעוט קדימה בעת ההאטה היזומה שלנו. כיום זה נשמע מטורף, כמעט כפי שאם יום השבת לא היה עניין ידוע, ממוסד ומקובל - זה היה נשמע הזוי לוותר על שביעית מהפרודוקטיביות של המשק. אנו מזמינים את ישראל לקפיצת אמונה, שההאטה, פעם בשבע שנים, תתרום בסופו של דבר יותר משתפגע ותגרע. יש מכלול של סיבות רציונליות, שאת חלקן הזכרנו כאן, מדוע תוצאה כזו אינה רק אפשרית אלא סבירה למדי - אך אין לכך באמת הוכחות או ערובות.

פיתוח מגמה חברתית, שמרחיבה את השביעית מעבר לסקטור החקלאי, וקוראת להיערך לקראת האטה משמעותית במשק הישראלי הינו בחירה חברתית אקטיבית המבקשת ערעור מחזורי ברמה הלאומית על הסדר הקיים בשנות המעשה. לפיכך, השימוש במודלים שהצענו מיועדים להחזיר את השמיטה להיות מנגנון שיש בכוחו לטלטל חלקים נרחבים בחברה הישראלית, כימי קדם.

הבחירה האקטיבית לערער על השליטה שלנו מבוססת על העיקרון של מידה כנגד מידה - ככל שאנחנו מנסים יותר להרגיש שאנו שולטים בחיים כך למעשה החיים שולטים יותר בנו. לחלופין, ככל שאנחנו נהיה מוכנים להשתחרר יותר מאשליית השליטה שלנו בחיים, כך נוכל לחזור להיות יותר חופשיים, תמימים ושלמים.